

Конституційний суд України
м. Київ, вул. Жилянська, буд. 14

Суб'єкт права на конституційне звернення:
Виробничий кооператив
«Виробнича агрофірма «Проліскою»
Голова кооперативу : Бурда Людмила Василівна
20325, Уманський район, с. Городецьке
Адреса для листування: Черкаська обл. м. Умань,
вул. Паризької Комуни, 2/38

Представник суб'єкта права на
конституційне звернення за дорученням:
Ташматова Анжеліка Курбанбаївна

Гел.:

КОНСТИТУЦІЙНЕ ЗВЕРНЕННЯ

про офіційне тлумачення положень ч. 1, 3 ст. 33 Розділу V «Задоволення вимог іпотекодержателя за рахунок предмета іпотеки» Закону України «Про іпотеку» від 05.06.2003р. № 898-IV у взаємозв'язку зі ч. 1 ст. 61 Конституції України

На підставі п.2 статті 150 Конституції України та відповідно до п.4 статті 13 та статей 42, 43 Закону України «Про Конституційний Суд України» просимо Конституційний Суд України дати офіційне тлумачення положень частини 1, 3 статті 33 Розділу V «Задоволення вимог іпотекодержателя за рахунок предмета іпотеки» Закону України «Про іпотеку» від 05.06.2003р. № 898-IV («Урядовий кур'єр» від 01.10.2003 - № 183) у взаємозв'язку зі ст. 61 Конституції України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141) в контексті різного тлумачення органами державної влади України наявності чи відсутності факту притягнення боржника до подвійної відповідальності за порушення одних і тих же зобов'язань, у випадку одержання кредитором виконавчого напису нотаріуса про звернення стягнення на заставлене майно та звернення до суду з вимогою про звернення стягнення на заставлене майно та/або звернення до суду з вимогою про стягнення заборгованості.

ч. 1 ст. 61 Конституції України – «Ніхто не може бути двічі притягнений до юридичної відповідальності одного виду за одне й те саме правопорушення.»

Згідно з положеннями вказаного Закону:

ч.1 ст. 33 - «У разі невиконання або неналежного виконання боржником основного зобов'язання іпотекодержатель вправі задовольнити свої вимоги за основним зобов'язанням шляхом звернення стягнення на предмет іпотеки. Право іпотекодержателя на звернення стягнення на предмет іпотеки також виникає з підстав, встановлених статтею 12 цього Закону.»

ч.3 ст. 33 – «Звернення стягнення на предмет іпотеки здійснюється на підставі рішення суду, виконавчого напису нотаріуса або згідно з договором про задоволення вимог іпотекодержателя.»

Предмет необхідного тлумачення:

Ч. 1, 3 ст. 33 Закону України «Про іпотеку» щодо роз'яснення права іпотекодержателя отримати виконавчий напис на заставлене майно, а також ще додатково звертатися до суду із вимогою про звернення стягнення на заставлене майно та/або

звертатися до суду з вимогою про стягнення заборгованості для задоволення вимог, що випливають з порушення одного й того ж кредитного договору.

Чи не буде вважатися подвійною відповідальністю боржника за одним і тим же кредитним зобов'язанням вимога про звернення стягнення на заставлене майно підстави стягнення заборгованості, за умови, що кредитор, скориставшись своїм правом вибору способу задоволення вимог як іпотекодержателя, обрав реалізацію предмета іпотеки, а який звертається стягнення, за виконавчим написом нотаріуса?

Чи вправі кредитор одночасно стягувати заборгованість та звертати стягнення на предмет іпотеки в рахунок стягнення тієї ж заборгованості, зокрема якщо особи боржника за основним зобов'язанням і іпотекодавця є тотожними, тобто це одна й та сама особа? Або якщо вони є відмінними і щодо них відкриваються різні виконавчі провадження?

Необхідність тлумачення вказаних положень обумовлена ще й тим, що ст. 47, 49 Закону України «Про виконавче провадження» від 21.04.1999 № 606-XIV (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1999, N 24, ст.207) не містить як підставу для закриття виконавчого провадження чи повернення виконавчого листа стягувачу обставину, коли кредитор пред'явив до виконання два або три виконавчі документи за порушення одного й того ж кредитного зобов'язання: виконавчий документ про звернення стягнення на заставлене майно на підставі рішення суду, виконавчий документ про стягнення заборгованості та виконавчий напис, вчинений нотаріусом. Тому у випадку одержання кредитором декількох виконавчих документів кредитор вправі одержати виконавчі за кожним із них.

Обґрунтування необхідності в офіційному тлумаченні полягає в наступному:

Офіційне тлумачення ч. 1, 3 ст. 33 Закону України «Про іпотеку» є необхідним у зв'язку з наявністю неоднозначної суддівської практики. Суди України по-різному тлумачать ч. 1, 3 ст. 33 Закону України «Про іпотеку»: одні вважають, що одночасне стягнення заборгованості, звернення стягнення на заставлене майно на підставі рішення суду та/або за виконавчим написом є подвійною відповідальністю, інші — що необхідно враховувати обставини фактичного виконання відповідних виконавчих документів, однак такої потреби не вбачають і вирішують, що кредитор має право захистити свої права всіма способами одночасно

Зокрема:

В ухвалі Вишого Спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 06.06.2012 р. у справі № 6-28520св11 зазначено: «оскільки ст. 33 Закону України «Про іпотеку» встановлено, що звернення стягнення на предмет іпотеки здійснюється на підставі рішення суду, виконавчого напису нотаріуса або згідно з договором про задоволення вимог іпотекодержателя висновок суду про те, що звернення стягнення на один предмет іпотеки може бути здійснено одночасно на підставі рішення суду та виконавчого напису нотаріуса - є помилковим.

Посилання на те, що наявність виконавчого напису за відсутності реального виконання боржником свого зобов'язання (добровільного чи примусового) не свідчить про припинення договірних правовідносин між сторонами є вірним у тому розумінні, що саме по собі вчинення виконавчого напису, виконання якого не здійснено вчасно, не припиняє зобов'язальних правовідносин між сторонами договору й не звільняє боржника від відповідальності за невиконання ним грошового зобов'язання та не позбавляє кредитора права на отримання відсотків за користування кредитом і пені за несвоєчасну сплату кредиту».

Вищий Спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ, розглядаючи справу про звернення стягнення на заставлене майно, зазначив, що висновки суду апеляційної інстанції про відмову у позові стягувача є правильними з

огляду на наступне. «Скасовуючи рішення суду першої інстанції, апеляційний суд виходив із того, що банк, скориставшись своїм правом вибору способу задоволення вимог як іпотекодержателя, обрав реалізацію предмета іпотеки, на який звертається стягнення, за виконавчим написом нотаріуса, вчиненим 8 квітня 2009 року, за яким звернуто стягнення на вказане нерухоме майно і 27 квітня 2009 року відкрито відповідне виконавче провадження» (Ухвала Вищого Спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 15.08.2012 р. у справі №6-40670-св11).

В Ухвалі від 17.10.2012 р. у справі № 6-27393св12 Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ, розглядаючи позовні вимоги банку про звернення стягнення на предмет іпотеки та вимогу про стягнення солідарної боржника та поручителя заборгованість за кредитним договором, дійшов до висновку, що «обгрунтованими є висновки судів про відмову в стягненні з ТОВ «Альфа-Хім» суми боргу за кредитним договором, оскільки судом звернуто стягнення на предмет іпотеки, а додаткове стягнення заборгованості з боржника, який одночасно є іпотекодавцем, призведе до подвійного стягнення боргу з ТОВ «Альфа-Хім».

В Ухвалі від 06.11.2013 р. у справі № 6-28012-св12 Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ, розглядаючи позовні вимоги про стягнення заборгованості за кредитними договорами, у тому числі за рахунок реалізації предметів іпотеки, дійшов до висновку, що «суд не може одночасно звернути стягнення на предмет іпотеки та стягнути суму заборгованості за кредитним договором. У такому випадку суд має зазначити в резолютивній частині рішення лише про звернення стягнення на предмет іпотеки із зазначенням суми заборгованості за кредитним договором, а сам розрахунок суми заборгованості має наводитись у мотивувальній частині рішення».

В Ухвалі від 09.07.2014 р. у справі № 6-13989св14 Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ зазначив, що «задовольняючи позов, у обраний позивачем спосіб, апеляційний суд не звернув уваги на доводи апеляційної скарги, у порушення ст. 33 Закону України «Про іпотеку», дійшов передчасного висновку про одночасне стягнення заборгованості та звернення стягнення на предмет іпотеки, який належить позичальнику, що є подвійним стягненням, оскільки не зазначено про те, що стягнення звертається для погашення вказаної кредитної заборгованості, що має важливе значення при виконання рішення суду».

В Ухвалі від 02.04.2014 р. у справі № 6-53669св13 Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ не погодився з висновками суду першої та апеляційної інстанції щодо відмови в задоволенні позовних вимог з огляду на те, що позивач вже реалізував спосіб захисту свого права пред'явивши позов до відповідача про звернення стягнення на предмет іпотеки, а тому звернення з позовом про стягнення заборгованості за кредитним договором передбачає подвійну цивільно-правову відповідальність за одне й те саме порушення договірних зобов'язання.

«Відповідно до ч. 1 ст. 33 Закону України «Про іпотеку» у разі невиконання або неналежного виконання боржником основного зобов'язання іпотекодержатель вправі задовольнити свої вимоги за основним зобов'язанням шляхом звернення стягнення на предмет іпотеки.

Із роз'яснень, викладених у п. 17 постанови Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 30 березня 2012 року № 5 «Про практику застосування судами законодавства при вирішенні спорів, що виникають із кредитних правовідносин» (далі - Постанова) вбачається, що зобов'язання припиняється з підстав, передбачених договором або законом (частина перша статті 598 ЦК). Такі підстави, зокрема, зазначені у статтях 599-601, 604-609 ЦК.

Наявність судового рішення про задоволення вимог кредитора, яке не виконано боржником, не припиняє правовідносин сторін кредитного договору, не звільняє останнього від відповідальності за невиконання грошового зобов'язання та не позбавляє кредитора права на отримання сум, передбачених частиною другою статті 625 ЦК, оскільки зобов'язання залишається невиконаним належним чином відповідно до вимог статей 526, 599 ЦК.

В пункті 9 Постанови роз'яснено, що право вибору способу судового захвату, передбаченого законом або договором (дострокове стягнення кредиту, стягнення заборгованості, у тому числі шляхом звернення стягнення на предмет іпотеки/застави, одночасне заявлення відповідних вимог у разі, якщо позичальник є відмінною від особи іпотекодавця (майновий поручитель), одночасне заявлення вимог про стягнення заборгованості з позичальника з вимогами про стягнення заборгованості шляхом звернення стягнення на предмет застави/іпотеки, належні іпотекодавцю, який не є позичальником, розірвання кредитного договору, набуття права власності на предмет іпотеки тощо) належить виключно позивачеві (частина перша статті 20 ЦК, стаття 47 ЦПК)».

В Ухвалі від 05.10.2011 р. у справі № 6-9030св11 Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ не погодився з висновками судів попередніх інстанцій про те, що звернення стягнення на предмет іпотеки призведе до подвійного притягнення відповідача до цивільно-правової відповідальності.

Суд касаційної інстанції зазначив, що «суди не звернули уваги, що позовні вимоги, про стягнення заборгованості та звернення стягнення на майно є взаємопов'язаними, оскільки звернення стягнення на предмет іпотеки проводиться в межах розміру заборгованості за кредитним договором. ПАТ "Банк "Фіорум" звернулося до суду із вимогою шляхом звернення стягнення на предмет іпотеки стягнути на його користь заборгованість за договором».

В Ухвалі від 12.02.2014 р. у справі № 6-37508св13 Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ зробив висновок, що «наявність судового рішення про стягнення з боржника на користь кредитора заборгованості за кредитним договором не звільняє боржника від відповідальності за невиконання грошового зобов'язання та не позбавляє кредитора права на отримання сум шляхом звернення стягнення на передане боржником в іпотеку нерухоме майно».

В Ухвалі від 29.08.2012 р. у справі № 6-20363св12 Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ зазначив, що «апеляційний суд, скасовуючи рішення суду першої інстанції в частині солідарного стягнення заборгованості за кредитним договором безпідставно ототожнив позовні вимоги про стягнення з боржника і поручителя кредитної заборгованості із позовними вимогами про звернення стягнення на предмет застави з метою задоволення грошових вимог кредитора у зв'язку із чим дійшов невірних висновків про те, що одночасне стягнення заборгованості та звернення стягнення за рахунок реалізації заставленого майна є подвійним стягненням, що ускладнює або унеможливує виконання рішення, у зв'язку з чим відмовив у задоволенні позовних вимог банку в стягненні заборгованості за кредитним договором».

В Ухвалі від 26.09.2012 р. у справі № 6-12883св12 Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ зазначив, що «наявність судового рішення про задоволення вимог кредитора, яке не виконано боржником, не припиняє правовідносин сторін кредитного договору, не звільняє останнього від відповідальності за невиконання грошового зобов'язання та не позбавляє кредитора права на отримання сум,

передбачених частиною другою статті 625 ЦК України, оскільки зобов'язання залишається невиконаним належним чином відповідно до вимог статей 526, 599 ЦК України.

Наявність виконавчого напису нотаріуса, вчиненого за невиконання кредитного договору, за відсутності реального виконання боржником свого зобов'язання, не свідчить про припинення договірних правовідносин сторін й не звільняє боржника від відповідальності за невиконання ним грошового зобов'язання та не позбавляє кредитора права на отримання процентів за користування кредитом і пені, передбачених договором за несвоєчасну сплату кредиту.

У разі звернення кредитодавця до суду після вчинення виконавчого напису про звернення стягнення на предмет іпотеки з вимогою про стягнення кредитної заборгованості суд має з'ясувати питання про виконання виконавчого напису і з урахуванням цього вирішити спір на підставі чинного законодавства та умов кредитного договору».

В Ухвалі від 06.11.2013 р. у справі № 6-24212св13 Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ, розглядаючи позов банку про звернення стягнення на предмет іпотеки, припинення права власності та визнання права власності, зазначив: «наявність судового рішення про задоволення вимог кредитора, яке не виконано боржником, не звільняє боржника від відповідальності за невиконання грошового зобов'язання та не позбавляє кредитора права на набуття права власності на предмет іпотеки в рахунок виконання основного зобов'язання».

Аналогічна позиція міститься й в Ухвалі Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 25.09.2013 р. у справі № 6-7210св13.

В Ухвалі від 22.02.2012 р. у справі № 6-46450св11 Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ, посилаючись на ч. 1 ст. 33 Закону України «Про іпотеку», зазначив наступне: «з матеріалів справи вбачається, що рішенням Дарницького районного суду м. Києва від 19 травня 2010 року, яке набрало законної сили, по справі за позовом ЗАТ «Терра Банк» до ОСОБА_5, ОСОБА_4, з відповідачів було солідарно стягнуто на користь ЗАТ «Терра Банк» борг в сумі 1806169,76 грн., 1700 грн. судового збору та 120 грн. витрат на інформаційно-технічне забезпечення розгляду справи.

Суди першої та апеляційної інстанцій помилково виходили з того, що рішення суду про стягнення заборгованості з боржника є підставою для відмови в задоволенні вимог про звернення стягнення на предмет іпотеки, оскільки рішення Дарницького районного суду м. Києва від 19 травня 2010 року не виконано, а особа має право користуватися своїм правом на захист на свій розсуд.

Так, право вимоги про стягнення у солідарному порядку заборгованості за кредитним договором з позичальника та поручителя та одночасне звернення стягнення на предмет іпотеки у погашення заборгованості за кредитним договором належить виключно позивачеві, виходячи із принципу диспозитивності цивільного судочинства, і не є подвійним стягненням заборгованої суми».

Виходячи з аналізу наведених вище судових рішень можна зробити висновок, що ч. 3 ст. 33 Закону України «Про іпотеку» передбачає альтернативну можливість застосування способів захисту прав за невиконання кредитного зобов'язання, забезпеченого іпотекою. Але застосовуючи її суди по – різному обґрунтовують свою позицію: з одного боку зазначається, що застосування всіх способів захисту (вчинення виконавчого напису нотаріуса, стягнення заборгованості, звернення стягнення на предмет іпотеки) є виправданим, оскільки зобов'язання залишається невиконаним належним чином, а з іншого – мова йде про те, що позовні вимоги про

стягнення заборгованості та звернення стягнення на майно є взаємопов'язаними, оскільки звернення стягнення на предмет іпотеки проводиться в межах розміру заборгованості за кредитним договором. При цьому суперечливою є позиція судів, які вирішують, що одночасне, в одному судовому рішенні, стягнення заборгованості та звернення стягнення на предмет іпотеки є подвійною відповідальністю, а якщо це будуть різні судові рішення, то подвійної відповідальності немає. Також суперечливою є практика судів, які відзначають, що при вирішенні таких справ судам необхідно з'ясувати стан виконання отриманих кредиторами виконавчих документів, а інші такої необхідності не вбачають і вказують, що кредитор іпотекодержатель має право захистити свої права одночасно всіма способами.

Вважаємо, що неоднозначне застосування судами положень частини 1, 3 статті 33 Розділу V «Задоволення вимог іпотекодержателя за рахунок предмета іпотеки» Закону України «Про іпотеку» від 05.06.2003р. може призвести до порушень ч. 1 ст. 61 Конституції України: «Ніхто не може бути двічі притягнений до юридичної відповідальності одного виду за одне й те саме правопорушення», а також до порушень громадянських прав Заявника.

Так, за виконавчим написом від 24.03.2010 р., вчиненим приватним нотаріусом м'ського нотаріального округу звернено стягнення на нерухоме майно – предмет іпотеки за кредитним договором № від 16.07.2008 р.

09.04.2010р. старшим державним виконавцем м'ського ВДВС м'ськрайонного управління юстиції області винесено постанову про відкриття виконавчого провадження на підставі вищевказаного виконавчого напису.

Крім того, 12.02.2013 р. Товариством з обмеженою відповідальністю подано позовну заяву до та Виробничого кооперативу «Виробнича агрофірма «Пролісок» про солідарне стягнення заборгованості по кредиту та відсотках за кредитним договором № від 16.07.2008 р. (у сумі грн., пені у сумі грн., та судового збору грн.

Рішенням Уманського м'ськрайонного суду Черкаської області від 08.07.2013 р., яке було залишене без змін ухвалою Апеляційного суду Черкаської області від 08.07.2013 р. позов задоволено. Ухвалено стягнути заборгованість за кредитним договором № від 16.07.2008 р. (у сумі грн., пені у сумі грн)

14.10.2013 року відкрито виконавче провадження № державний виконавець

В додаток до всього, в провадженні м'ськрайонного суду області знаходиться справа № ц, (суддя за позовом ТОВ до Виробничого кооперативу про звернення стягнення на предмет іпотеки.

Отже, зважаючи на те, що банком уже задоволено вимоги щодо одного й того ж кредитного договору уже в іншому провадженні, вчинення виконавчого напису нотаріуса та задоволення позову про звернення стягнення на предмет іпотеки може призвести до подвійної відповідальності Заявника, що прямо заборонено ст. 61 Конституції України.

Адже за своєю правовою природою та правовими підставами, стягнення з боржника та поручителя суми боргу, процентів, неустойки, стягнення майна боржника через виконавчий напис нотаріуса є заходами застосування юридичної відповідальності за порушення кредитних зобов'язань.

На нашу думку, реалізація ж кредитором усі способів захисту одночасно, а саме: одержання кредитором виконавчого напису нотаріуса про звернення стягнення на заставлене майно, звернення до суду з вимогою про стягнення суми

боргу за кредитним договором, та з вимогою про звернення стягнення на заставлене майно, має наслідком притягнення боржника до подвійної, а й то і до потрійної відповідальності за порушення одного й того ж кредитного зобов'язання.

Відповідно до ст. 147 Конституції України, Конституційний Суд України є єдиним органом конституційної юрисдикції в Україні. Конституційний Суд України вирішує питання про відповідність законів та інших правових актів Конституції України та дає офіційне тлумачення Конституції України та законів України. Згідно з п. 2) ст. 150 Конституції України, до повноважень Конституційного суду України належить офіційне тлумачення Конституції України та законів України. З питань, передбачених цією статтею, Конституційний Суд України ухвалює рішення, які є обов'язковими до виконання на території України, остаточними і не можуть бути оскаржені.

Враховуючи вищевикладене, відповідно до ст.ст. 147, 150 Конституції України та Закону України «Про Конституційний суд України», просимо надати офіційне роз'яснення ч. 1, 3 ст. 33 Закону України «Про іпотеку» відповідно до ч.1 ст. 61 Конституції України.

Документи, які додаються:

Представник за довіреністю Виробничого кооперативу
«Виробнича агрофірма «Пролісок»
Ташматова Анжеліка Курбанбаївна

«1» жовтня 2014 р.